

Alfonz Gspan

PREŠERNOV GROB V KRANJU

Med dvema pomembnima Prešernovima obletnicama — med stoletnico smrti in stopetdesetletnico rojstva — postaja vprašanje pesnikovega groba v Kranju pereče. Po novem mestnem regulacijskem načrtu bodo opustili staro kranjsko pokopališče, kjer počiva prah dveh naših velikih mož: Francéta Prešerna in Simona Jenka. V prihodnje bo na tistem kraju menda javen nasad. Ta sklep, se zdi, je dokončen in svojci drugih umrlih in tam pokopanih imajo že na izbiro, da ali dadó prekopati grobove ali pa pusté, naj jih prerase trava. Jasno je, da se bo problem Prešernovega in Jenkovega groba moral rešiti drugače.

Vsaj glede usode Prešernovega groba prihajajo v poštev tri rešitve: ali ostane grob na svojem mestu, kakršen je, četudi se izpremeni okolje; ali prenesó nagrobnik in ostanke pesnikovega trupla kam drugam, morebiti v Vrbo; ali izkopljejo pesnikove rojstne hiše, spomenik pa ostane, kjer je danes. Kaj bo z Jenkovim grobom, menda doslej še ni odločeno, toda problem bo treba reševati vzporedno s problemom Prešernovega groba in z nič manjšo pieteto.

Ko se spreminja lice starega kranjskega pokopališča in kažejo mnoga znamenja, da prva od navedenih možnosti žal ne bo obveljala, je prav, da osvetlimo pretekle dogodke, ki so v zvezi z zdajšnjim počivališčem Francéta Prešerna.

Če ogleduješ rdečkasti, s svetlimi žilami prepreženi kamnitni steber, postavljen na najvidnejšem mestu sredi starega kranjskega pokopališča, bereš na njega prednji strani pesnikovo ime s podatkom o njegovem rojstvu in smrti ter dvema verzoma iz elegije V spomin Andreja Smoléta, na hrbtni pa:

*V PESMIH
neumerlimu
postavili
častitelji njegovi
1852*

Med razmišljanjem o pesnikovem življenju in delu se ti utegne ob pogledu na ta grob spočeti vrsta vprašanj, n. pr. kaj se je zgodilo od dneva Prešernove smrti pa do l. 1852, od kod ta kamen, o katerem so zapisali, da je domač — gorenjski, kdo je zasnoval ta preprosti, a vendarle monumentalni steber, združujoč antične, saracenske in celó baročne stilne prvine, čigavo dleto ga je klesalo, kdo ga je naročil in

plačal, kakšen delež je imela pri tem slovenska celokupnost in slednjič, kako je živela takrat Ana Jelovškova z osirotelima pesnikovima potomcema. Na vsa ta vprašanja dosti izčrpno odgovarjajo ohranjeni viri.¹

Prva razpoka, ki vidiš skozi jo v preteklost in te opozarja, da utegne biti zgodovina tega groba nenavadna, je vabilo k slavnostnemu odkritju nagrobnika, objavljeno v Novicah dne 30. jun. 1852.² V dopisu iz Ljubljane vabi sicer nepodpisani odbor za postavitve spomenika »vse prijatle in častivce rajniga ... Prešerna, kteriga slava bo donéla, dokler bo svet stal, po širocim svetu«, naj se udeleže dne 3. jul. ob desetih slavnostnega odkritja spomenika »na novim grobu«. V istem vabilu stoji še stavek: »Spominek lepo postaviti, je bil rajni po dovoljenji častitiga cerkovniga in pa mestniga predstojništva v nov grob položen, nad kterim stoji iz kamna izdelani novi spominek, kteriga postava se bo z imenovano cerkovno slovesnostjo v saboto praznovala.«

Potemtakem ta grob ni prvo, marveč je že drugo počivališče pesnikovega trupla. To dejstvo doslej ni bilo splošno znano, je pa vredno, da trditev preiščemo, jo izpričamo, hkrati pa pojasnimo še druge okolnosti v zvezi z grobom.

I

Po opravljenem pogrebu, ki se je začel v soboto dne 10. febr. 1849 ob 10. uri izpred hiše pesnikove smrti, takrat Mesto št. 181, se razvil proti župni cerkvi, kjer je bral dekan Jožef Dagarin ob številni asistenci zadušnico, od tam pa krenil na pokopališče³ in se končal malo pred poldnevom, so se tisti pogrebci, ki so se bili pripeljali iz Ljubljane, Tržiča, Radovljice in od drugod, zbrali v gostilni Pri stari pošti.⁴ Ni jih bilo mnogo, zato jih pa tudi tedanji časniki ne navajajo. Slovenija se v poročilu o pogrebu z dne 11. febr. celo zaradi tega takole pritožuje:⁵

Kakor smo bili napovedovali, je včeri v Kraju bil pogreb našiga brezsmertniga pevca Prešerna. Tu so se kakor pri več priložnostih zopet Krajnci skazali iskrene in dobro spoznavajoče domorodce, koliko zgubo je smert tega moža slovenski domovini naklonila. Cela narodna straža ga je spremila k pokopju. Tudi iz Ljubljane in drugih slovenskih krajev se je bilo nekoliko častivcov rajnciga sošlo, vendar njih množica z njegovimi visokimi zaslugami za slovensko pismenstvo v nikakoršni primeri ni bila ...

¹ Mimo tedanjega časopisja, Ernestinih in Lenkinih spominov in druge literature, ki jo sproti navajam, uporabljam predvsem naslednje doslej neizčrpane rokopisne vire: a) izpisek iz dnevnika Prešernovega znanca Franca Potočnika; NUK, Ms 456, št. 77; — b) dnevnik pesnice Josipine Turnograjske; NUK, Ms 655, št. 2; — c) račune, pisma in druge spise, nanašajoče se na Prešernov grob, ki jih je zbral ravnatelj Kmetijske družbe Gustav Pirc in izročil ob stletnici Prešernovega rojstva Fr. Levcu, s čigar delom literarne zapuščine so prišli v NUK; Ms 495 IV, št. 34—49.

² N 30. jun. 1852, list 52, str. 208.

³ LZg 10. febr. 1849; Pravi Slovenec 12. febr. 1849, list 7, str. 35; Sja 15. febr. 1849, list 13, str. 50; IB 13. febr. 1849, list 13, str. 49; N 14. febr. 1849, list 7, str. 29.

⁴ Gl. op. 1a.

⁵ Sja 13. febr. 1849, list 13, str. 50.

Imena teh gostov nam je ohranil Fr. Potočnik v svojem dnevniku. Iz Ljubljane so se pripeljali: dr. Janez Bleiweis, živinozdravnik dr. Simon Strupi,⁶ dva zastopnika komorne prokature, namreč dr. Henrik Haan in dr. Ernest Lehmann, odvetnik dr. Janez Ahačič, urednik Slovenije Matej Cigale, skriptor licejske knjižnice Miha Kastelic in »ognjeviti Bučar«, namreč Žiga, takrat medicinec, kasneje zdravnik v Novem mestu in Kočevju, znani pevec in deklamator pri besedah Slovenskega društva in igralec pri diletantskih predstavah v Ljubljani.⁷ Iz Radovljice so prišli: okrajni sodnik Ignacij Guzelj, tisti, ki je bil po policijskih informacijah ob dogodkih 1848 tako revolucionarno razpoložen, da je javno sramotil dinastijo in podpihoval okoliške kmete, naj ne plačujejo davkov,⁸ sodni avskultant Moric Del Negro, dalje neki Žurga,⁹ Wagner¹⁰ in Homan. Tržičana sta prišla dva: okrajni predstojnik dr. Franc Schrey in Albert Jabornig, kasnejši policijski komisar v Ljubljani, z Bleda pesnikov soimenjak in prijatelj, posestnik Francè Prešeren,¹¹ z Jesenic pa uradnik Ruardovih fužin Pesjak in cestni nadzornik inženir Franc Potočnik.

Slednji je zapisal o sestanku Pri stari pošti tole:¹²

Denselben Tags Mittags speisten die mehrersten (!) Gäste im Gasthause auf der alten Post; Bučar las das Sonet: O Verba draga vas domača — und weinte, tief bewegt schlugen wir unsere Gläser einander und leerten aus den letzten Tropfen zur Erinnerung, der nun dahin ging, »von dess Gefielden kein Wanderer wiederkehrt«¹³ — »far well!« — Wir beschlossen, dass wir nächsten Samstag den 17. d. M. in Krainburg die Octave feiern wollen...

Slovenija, Illyrisches Blatt in Novice¹⁴ v naslednjih dneh v poročilih o pogrebu res vabijo pesnikove častilce k osmini v Kranj, da bi se tam pogovorili zaradi nagrobnika.

Tako se je v krogu zbranih pogrebcev rodila misel, da bi častilci rajnega zbrali sredstva in poskrbeli za dostojen grob. Kako bi bilo sicer s to rečjo, je težko reči, zlasti če bi bila skrb prepuščena le pesnikovim sorodnikom. Brat Jurij, župnik na nemškem Koroškem,¹⁵ je med pesnikovo boleznijo, ko ni bilo zaslužka in je trkala na vrata beda, nekajkrat segel v žep in pomagal. Tistih zadnjih 30 goldinarjev, ki jih je sestra Katra še imela od fajmoštra, je takoj po doktorjevi smrti izročila dekanu Dagarinu. Lenka pravi o tem: »Kakor da bi bil Daga-

⁶ O njem gl. uradne šematizme od 1848 navzdol in N 15. jan. 1855, list 47, str. 188.

⁷ A. Trstenjak, Slovensko gledališče 34, 37, 39; SBL I 65.

⁸ Mal, Zgodovina slovenskega naroda 670, 671 in 700.

⁹ Skorajda Janez Ž., konceptni praktikant pri okr. komisariatu v Radovljici; šematizmi pred 1849; Mal, Zgodovina 671.

¹⁰ Morda Franc W., pisar prav tam; šematizmi.

¹¹ Kidrič, Prešerni od konca 15. do srede 19. stoletja, ČJKZ 1927, str. 188 sl. (št. 92).

¹² Gl. op. 4.

¹³ Citat iz Schleglovega prevoda Shakespearovega Hamleta.

¹⁴ Gl. op. 3.

¹⁵ Kidrič, Prešerni, str. 190 (št. 108).

rin nekaj terjaj, če se prav spominjam.¹⁶ Da rigorist Jurij poslej ni čutil nobenih dolžnosti več, je videti iz tega, da njegovega imena nikjer ne srečamo v zvezi s spomeniško akcijo. Očeta in matere že dolgo ni bilo več med živimi: Šimen je umrl 1838 v Skaručni, Mina pa 1842 v Šentropertu pri Beljaku.¹⁷ S sestrami¹⁸ pa je bilo takole: najstarejša, Jera, je živela omožena s Primožem Ambrožičem na Koroškem, tretja, Mina, je z možem Jožefom Vovkom gospodarila na Ribičevini v Vrbi, druga po starosti, Katra, je z doktorjevo smrtjo izgubila rednika, zadnji dve, Urša in Lenka, pa sta živeli od Jurijeve mize na Koroškem. Še brezupnejši je bil položaj matere dveh še živečih Prešernovih direktivnih potomcev, Ane Jelovškove. Zaradi takšnih razmer je radovoljno poravnal celó pogrebne stroške (»kondukt, bakle in še drugo¹⁹) bogati blejski »stric« Francè Prešeren, ki pa ni bil s pesnikom v nikakem bližnjem sorodstvu, je pa iz spoštovanja do umrlega prijatelja čutil to dolžnost.

Naslednjo soboto (17. II. 1849), ko naj bi se spet zbrali pesnikovi častilci v Kranju in se dodobra pogovorili o spomeniku, se jih je odzvalo na povabila v časnikih le majhno število. Iz Ljubljane je prišel menda edini Bleiweis in z Jesenic Potočnik,²⁰ navzočni so bili gotovo tudi Prešernovi znanci iz Kranja. Ob osmini so osnovali v okviru ljubljanskega Slovenskega društva nekakšen spomeniški odbor, ki naj bi prevzel skrb za pesnikov grob. Imena tega odbora so nam znana.²¹ Prvo besedo je imel seveda dr. Bleiweis, ob strani pa so mu stali dr. J. Ahačič, magistratni svetnik in drž. poslanec Mihael Ambrož, kustos ljubljanskega muzeja Karel Dežman, sodnik Ignacij Guzelj, bibliotekar Miha Kastelic, dr. Ernest Lehmann, predavatelj na pravoslovni fakulteti v Ljubljani,²² ki pa je bila še isto leto ukinjena, ljubljanski zvonár Samassa in dr. Simon Strupi.

Toda kje dobiti sredstva? Na kako državno, deželno ali občinsko podporo takrat ni bilo misliti. Pot je bila ena sama; namreč tista, ki jo je že 15. febr. predlagala Slovenija: »Mislimo zares, da imajo dela rajnciga toliko ceno, da bi v vsakim slovenskem selu, tergu, mestu brez vse opombe podpise za prineske za ta zlahtni namen pobirati imeli.« Torej javna nabirka pri vseh narodno prebujenih Slovencih, sloneča na dobri organizaciji in podprta z živo agitacijo. Ali takšnih nabiralnih akcij je bilo v tisti dobi prvih slovenskih političnih organizacij zelo veliko: vse od zbiranja prispevkov za Jelačičevo vojsko zoper uporne Madzare pa do raznih dobrodelnih akcij za pogorelece in druge nesreč-

¹⁶ Kako Lenka Prešernova svojega brata pesnika popisuje, str. 34.

¹⁷ Kidrič, Prešerni, str. 192 (št. 118), str. 193 (št. 119).

¹⁸ Kidrič, Prešerni, str. 192, (št. 121, 122, 123, 124 in 125).

¹⁹ Lenka, str. 41.

²⁰ Gl. op. 4.

²¹ Bleiweisovo povabilo na sejo spomeniškega odbora dne 4. jan. 1852; NUK, Ms 495, št. 49, priloga p.

²² Polec, Ljubljansko višje šolstvo v preteklosti in borba za slovensko univerzo, Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do 1929, str. 67 sl.

neže. Odbor se je mogel zanašati razen na darove posameznikov le še na pomoč Slovenskega društva.

Še preden je izšel v javnosti kak oklic, naj ljudje zbirajo denar, je priredilo dne 11. marca 1849 Slovensko društvo v ljubljanskem stanovskem gledališču »besedo« na čast Prešernovemu spomину. Tam so peli, deklamirali iz Prešernove »pesemske zupuščine« in Vodnikovo Moj spominek.²³ Sledili so si nato trikrat po trije oglesi v Novicah (v apr. in maju 1849, v febr. in marcu 1850) in uradnem listu Laibacher Zeitung (v apr. in maju 1850). Prva serija povabil se glasi takole:²⁴

Povabilo na vse Slovence!

Na gróbu našiga slovénkiga pesmenfka *dr. Prešérna* je več njegovih prijatlov in častivcov sklenilo, si prizadjáti, de se spomin na mojstra naših pévcov, njemu in domovini spodóbin, z naprávo veličastniga spominka prihódnosti izročí. Sklenilo se je tedaj, Ljubljánsko slovénko družtvo naprositi, de bi prineske za ta spominek nabírati počélo in célo to mísel izpeljálo.

Podpisani odbor slovénkiga družtva se je krasne misli hvaležnosti domovíne do slavniga pésnika z veseljem poprijél, in povábi, opustivši razkladanje občnoznánih zaslug ranjiga za písménstvo slovénko, rojáke k obilnim prinéskam. Po njih izidu se bo izpeljáva nášiga naména ravnála, in občínstvu pozneje na znanje dála.

Prinéski, kateri se bodo po časopisih oznanovali, naj se izročé v písnarnici slovénkiga družtva v Salendrovih ulicah Nro 195 v Ljubljani.

V Ljubljani 13. maliga travna 1849.

Odbor slovénkiga družtva.

V juniju 1850 so začeli objavljati sezname darovalcev in jih do oktobra naslednjega leta priobčili v Novicah sedem, v Laibacherici pa enega.²⁵ Vmes so še razposlali 15. jul. 1851 kakih 40 litografiranih okrožnic na naslove raznih domorodcev na Kranjskem in jih prosili, naj z nabirkami med znanci pospešijo dotok darov.²⁶ Ko se je nateklo do aprila 1851 nekaj nad 300 gld, je odbor iskal osnutke za nagrobnik. Stvar pa se je le vlekla in šele tik pred 4. jan. 1852 je dr. Bleiweis sklical odborovo sejo z naslednjim značilnim vabilom:²⁷

Einladug

zur definitiven Erledigung des Prešern'schen Grabsteines
Sonntag den 4. d. M. in der Kanzlei der Landwirtschafts-
gesellschaft (Salendergasse) um 11 Uhr.

Es ist hohe Zeit, dass wir mit der Setzung des Grabmahles, wofür die Beiträge schon lange im Kasten liegen, zu Ende kommen, und so mehr, als der Steinmetzmeister Thomann wissen möchte: ob er die Arbeit in Angriff nehmen wird oder nicht, indem er im letztern Falle dann ein anderes Monu-

²³ N 7. sušca 1849, list 10, str. 42.

²⁴ Dokladni list k N št. 17 (25. apr. 1849, str. 50), št. 18. (2. maja 1849, str. 58) in št. 19. (9. maja 1849, str. 66).

²⁵ Dokladni list: 12. jun. 1850, 5. febr., 30. apr., 23. jul., 6. avg. in 1. okt. 1851.

²⁶ Dor. Prešerns Denkmahl. Geld-Journal. NUK, Ms 493, št. 49 (citiram: G—J); vpis z dne 6. jul. 1851: Litographie und Briefmarken für 40 St. Einladungsschreiben — 1 Fl 36 kr.

²⁷ Gl. op. 21. Poročilo o seji gl. N z dne 7. jan. 1852, list 2, str. 8.

ment zur Ausarbeitung übernimmt. — Ich ersuche daher die Herrn *verlässlich* erscheinen zu wollen.

P. T.

Hr. Dr. Ahačič	wird erscheinen (podpis)
„ M. R. Ambrož	dtto
„ Prof. Dežman	„
„ Asses. Guzeli	„
„ Bibliothekar Kastelic	„
„ Dr. v. Lehmann	„
„ Samassa	„
„ Dr. Struppi	„

Hr. Steinmetzmeister *Thomann* wird ebenfalls ersucht, hierzu zu erscheinen.

Šele na tej seji dne 4. jan. 1852 je pred tremi leti spočeta misel dobila takšno obliko, da so pol leta kasneje mogli odkriti Prešernov nagrobnik.

II

Prej, ko je izšla v Novicah prva serija povabil k pristopu déležnikov, je kot prvi poslal svoj sicer skromni dar (40 kr) Peter Kozler, sodni aktuar v Rovinju, takrat mudeč se kot politik na Dunaju.²⁸ Po prvi objavi oglasa je prispeval drugi darovalec 3 gld, namreč ljubljanski Nemec, advokat dr. Maksimilijan Wurzbach.²⁹ Isti dan, ko je izšel drugi oglas (2. maja), je poslal kranjskonemški fevdalec, pesnik in politik Anton Aleksander grof Auersperg-Anastazij Grün 20 gld in napisal Slovenskemu društvu pismo,³⁰ češ da ga sili dvojna dolžnost, prispevati kamen k spomeniku:

Ich folge nicht nur, um als Sohn des Landes, dessen Volkssprache der vaterländische Sänger bereichert und veredelt hat, meinen Obolus für diesen Todten beizusteuern, sondern ich möchte auch vor Ihnen, meine Herren, noch ein anderes Todtenopfer in dieses Grab senken, nämlich das des wärmsten, unauslöschlichen Dankes, den ein Schüler dem einstigen Lehrer seiner Jugendtage schuldet. Wenn jemals der in der Knabenbrust schlummernde Funke zur edleren Flamme, der unentwickelte Keim zur Blüthe wurde, so danke ich es ihm vor Allen! — Der Mann, dessen odysseeischer Geist »Vieler Menschen Städte gesehen und Sitten gelernt hat«, fühlte es gar wohl, dass eine gebildete Volkssprache der wohlthätige Strom sei, der in seinen Tiefen die Goldkörner jener höhern Gesittung führe, welche allein die in Krämpfen liegende Welt endlich zu beruhigen und nezugestalten vermag. — In diesem Sinne hat der Verewigte in seinen Schriften eines der kostbarsten Vermächtnisse für sein Volk hinterlassen.

Na drugo objavo Povabila se je oglasilo 9 darovalcev: med njimi 2 kmeta z Jezerskega (Jožef Košir, Miha Skuber), 2 industrijca (A. Samassa, Fidelis Terpinč), kaplan iz Železne Kaple (Ant. Škrjanc), trgovec iz Ljubljane (Jožef Debevc) in neimenovani darovalec iz Šentvida, naj-

²⁸ G-J, vpis z dne 3. apr. 1849.

²⁹ G-J, vpis z dne 28. apr. 1849.

³⁰ LZ 1882, 381—2; G—J, vpis z dne 4. maja 1849.

brž vipavskega, pisatelj in častilec Prešernov Matija Vertovec.³¹ Na tretje vabilo se je odzvalo že 25 ljudi: 11 darovalcev iz snežniškega okraja, 1 veleposestnik (Fr. Rudež), 1 učitelj (A. Bitenc), 2 pravnik (Ivan Irkič in Anton Lašan), 1 študent (Žepič, ki je nabral 5 gld), mirenški župnik (J. Hočevnar) in kaplan (J. Gruden), 1 industrijec (David Moline iz Londona), neki Jože iz Pazina itd.³² Po teh prvih darovih, ki so dali skupaj nekaj manj ko 100 gld, je nabirka nekako obtičala. Odzvalo se je doslej šele 59 darovalcev in do 15. febr. 1850 sta kanila samo še dva: dunajski slovenski plesni komité je zbral najbrž na kaki svoji predpustni prireditvi 10 gld in advokat dr. Viktor Hradecky, prevzemnik Prešernove odvetniške pisarne v Kranju, je prispeval prav toliko.³³ Tudi razne objave prevodov Prešernovih pesmi in posnetek Riccijeve kritike Poezij, priobčen v Sloveniji 28. dec. 1849, niso vzbudile tolikšne pozornosti, da bi bilo kaj poznati v nabirki za spomenik.

Odbor je poslal v svet drugo serijo pozivov in jo naslovil »Prijetljem in častiteljem rajnciga dr. Prešerna«. Odziv je bil zdaj boljši. Med 7. III. in 20. IV. 1850 se je prejšnjim pridružilo 64 novih darovalcev in povečalo nabrano vsoto za nekaj čez 80 gld; posamezni prispevki so bili torej sorazmerno nižji. V tej drugi skupini najdemo imena, kakor: Miha Kastelic (1 gld!), dr. Josip Muršec iz Gradca (10 gld), dr. Jos. Jurij Stros Mayer (5 gld), ministrski svetnik Metel Ožegović, ministrski koncipist Kušević, poslanec J. Tomić, litograf Ivanović, publicist Št. Pejaković, pesnik Iv. Mažuranić, And. T. Berlič, dr. Dimitrij Demeter, zdravnik Jos. Kulmer, A. Vranicani, Lovro Pintar, več na Dunaju živečih Slovencev — med njimi Lovro Toman, Matej Cigale, dr. Matija Dolenc — ter 19 tržaških Slovencev, Hrvatov in Srbov (Simon Rudmaš, Ivan Macun, Feliks Globočnik, Aleks Marinović, Andrej Stojković) itd. Takoj nato je Bleiweis vrgel mrežo še z oglasom v LZg. Odzvala sta se v tej zvezi le dva: fevdalec, brdski graščak Anton baron Zois, pranečak Žigov, z najvišjim zneskom v vsej nabirki (50 gld)³⁴ in ljubljanski trgovec V. Seunik (20 kr), medtem ko je poslal prispevke osmih uradnikov in 1 trgovca z Vrhnike član spomeniškega odbora Guzelj, kazensko premeščen iz Radovljice na Vrhniko, od tod pa v Ljubljano,³⁵ gotovoda ne glede na prošnjo, priobčeno v nemškem listu. Neposredno pred objavo prvega seznama darovalcev (N 12. jun. 1850), ki naj bi tudi učinkovala izpodbudno, je segel v žep dr. Bleiweis in podpisal 5 gld, tako da je bil zadnji v objavljenem seznamu.³⁶ Nekako čisto osamljen je vpisan v blagajniško knjigo kasnejši narodni odpadnik Karel Dežman s prispevkom 1 gld.³⁷ Ves ta čas je vneto nabiral pri prijateljih zlasti v gornji savski dolini in v Šmartnem pri Litiji Fr. Potočnik in

³¹ G-J, vpisi z dne 2.—8. maja 1849.

³² G-J, vpisi z dne 12. maja — 11. sept. 1849.

³³ G-J, vpis z dne 15. febr. 1850.

³⁴ G-J, vpis z dne 25. maja 1850.

³⁵ Mal, Zgodovina 671.

³⁶ G-J, vpis: junij 1850 (torej brez navedbe dneva).

³⁷ G-J, vpis z dne 4. okt. 1850.

zainteresiral za nabirko več ko 20 ljudi, med njimi: 2 fužinska delavca (Janeza in Jožeta Vilmana) in več nameščencev s Save pri Jesenicah, 3 župnike (J. Varla iz Krašne, Fr. Ambroža iz Fužin pod Mangrtom in Fr. Dermelja iz Rateč) in 2 kaplana (Janeza Krušovca in Jožeta Lipovška iz Kranjske gore), 2 poštarja (Lenko Kerstein in Lovreta Rabiča z Jesenic), po enega industrijca (Viktorja Ruarda, lastnika savske železarnice), veleposestnika (Fr. Kosa iz Fužin), »fronkača iz Kranjske gore« (Janeza Roka) itd.³⁸ Za drugo obletnico pesnikove smrti sta se oglasila učitelj Andrej Praprotnik in pesnik Francè Cegnar in darovala vsak po 1 gld.³⁹

Najbrž pod vtisom objave drugega seznama darovalcev (5. februarja 1851) se je oglasil Kranj. Do 22. apr. 1851 je zbral neimenovan nabiralec sorazmerno lep znesek: 52 gld. Manj od enega goldinarja ni dal noben darovalec, toda mož, ki je nabiral, ni imel prav lahkega dela in je moral opraviti precej potov pa si je menda zato zaračunal za trud in čas cel goldinar. Seznam Kranjčanov obsega 19 imen. Med njimi je 5 trgovcev (Konrad Pleiweis, Rudolf in Konrad Lokar, Janez Holcer, Karel Florjan in France Krišper), 2 davčna in 2 sodna uradnika, zdravnik Angerer, knjigovez F. W. Resch, dekan Kos, poštar, vodja zemljiške knjige, posestnica Antonija Kalan idr.⁴⁰

Ko je odbor izvedel, koliko bi veljal primeren nagrobnik, in ni imel v blagajni več ko 350 gld, se je naravnost obrnil z okrožnico še na tiste rodoljube, ki se doslej še niso odzvali. Besedilo te okrožnice, ohranjene v Bleiweisovem zapisu,⁴¹ se glasi:

Prečastiti gospod!

Za neravno prekrasni, vunder za našiga perviga pesnika dohtarja Prešerna spodobni grobni spominek nam še *denarja* manjka. Tudi *Vašiga* imena še manjka v versti tistih domorodcev, ki so k temu spominku kaj darovali. Vémo, da Vi, ki ste za blagor in čast domovine vnet rodoljub, ste le dosihmal pozabili se vdeležiti te domorodne naprave v slavo neumerjočiga domačiga pevca.

Prosim Vas tedaj za blagorodni donesek, in da bi še ktere domorodce svoje bližnje okolice v ta namen nagovorili, — blagodare pa *v enim tednu* meni poslali, ker se mudí, da še to jesen pride spominek na grob v Krajnju, kjer naš Prešern počiva.

Z Bogam!

V Ljubljani 5. julija 1851.

Seznam naslovljencev, ki so ta Bleiweisov dopis prejeli,⁴² je zanimiv, ker kaže troje: do zdaj se je duhovščina, ki je predstavljala še zmerom večino med slovenskimi izobraženci, iz znanih vzrokov na vse prošnje slabo odzivala, kaj šele da bi sama vzela nabirko v roke; doslej so pravniki kot pesnikovi stanovski tovariši — toda ne advokati, pač pa sodniki — pokazali največ, rekel bi, stanovske solidarnosti, zato bi jih bilo treba še bolj pritegniti; nekateri »domorodci, za blagor

³⁸ G-J, vpis z dne 30. jan. 1851.

³⁹ G-J, vpis z dne 8. febr. 1851.

⁴⁰ G-J, vpis z dne 22. apr. 1851.

⁴¹ NUK, Ms 495, št. 37.

⁴² NUK, Ms 495 št. 46.

in čast domovine vneti rodoljubi«, se niti na to direktno Bleiweisovo pismo niso omehčali, da bi odvezali svoje mošnjice. Ljudje iz te tretje skupine so n. pr.: ljubljanski župan dr. Matija Burger, župnik in pesnik Blaž Potočnik, naravoslovec Ferdinand Schmidt, tisti, ki mu je Prešeren zapisal, da ima »slovensko srce«, zgodovinar Vincenc Fererij Klun, slovničar Fr. Metelko, domopisec Henrik Costa, sodni aktuar na Brdu Jožef Kersnik, oče Jankov, sodnika J. Sežun iz Mokronoga in M. Pintar iz Radovljice, najbrž pa tudi še sodniki Fr. Omahen iz Stične, J. Podboj iz Bistrice in Alojz Šeber iz Krškega. Nekateri med temi, ki so ostali gluhi tudi za to prošnjo, so bili črnogledi zelotje, ki še vedno niso odpustili pesniku ljubezenskih pesmi, raznih šal in sploh prostodušne širine, drugi — zlasti birokratje — že niso več radi slišali, da jih kdo na glas imenuje slovenske ali slovanske rodoljube in domorodce, kajti zmerom ostrejši politični veter je napovedoval skorajšnjo vlado Bahovih huzarjev, tretji pa so se v skopuški zakrknjenosti delali, kakor da so pozabili. Da imajo in da bi lahko kaj prispevali, to je Bleiweis dobro vedel, sicer bi jim ne bil pošiljal pisem ter plačeval poštnine. Če pa je bil med temi vendarle kdo, ki je rajši pomagal človeku v bedi, v kakršni je živela Ana s svojima in Prešernovima otrokoma, mu zgodovina rada odpušča, da ga ni med darovalci.

Odziv na to poslednjo večjo odborovo akcijo je bil spet zadovoljiv. Prispevki so se stekali od julija 1851 do februarja 1852. Le tempo je bil tako počasen, da je za jesen obljubljen odkritje spomenika padlo v vodo. Kot posamezniki so se odzvali nekateri že drugič (dr. M. Dolenc), nekateri prvič (Stritarjev brat kaplan Janez — 2 gld), prof. Gregor Tušar — 2 gld, tržaški učitelj Jože Levec — 1 gld, rokavičar in trgovec Vaclav Horak, pri katerem se je Ana izučila rokavičarstva⁴³ — 2 gld, dr. J. Ahačič — 10 gld, tiskar Blaznik — 5 gld, trgovec J. Baumgartner — 10 gld, tržaški prošt, pisatelj Mihael Verne — 2 gld itd.⁴⁴ Največ pa so vrgle nabirke, ki so jih izvedli sodni adjunkti in sodniki: Janez Kersnik v Senožečah, pisateljev stric, Janez Reš v Idriji, Moric Del Negro v Kranjski gori, Florijan Konšek v Kamniku, Evgen Oblak v Postojni, Jožef Žurga v Ložu, Ivan Brolih v Črnomlju, Janez Irkič v Vipavi, Rajko Kočever v Metliki in Mihael Lavrič v Žužemberku.⁴⁵ Blagajnik spomeniškega odbora Andrej Brus je vpisal v blagajniški dnevnik 110 novih imen in nad 200 gld vplačil. Preden so bili vsi računi zaključeni, so prispevali še zadnji trije darovalci večje vsote: David Moline se je oglašil 6. sept. 1852 iz Londona in prispeval že drugič (prvič 5, tokrat 10 gld), blejski Prešeren je dal 50 gld, za izrav-

⁴³ E. Jelovšek, Spomini 46.

⁴⁴ G-J, vpisi z dne 9. jul. 1851 — 28. febr. 1852.

⁴⁵ NUK, Ms 495, št. 39; G-J, vpis z dne 15. jul. 1851. — Ms 495, št. 40; G-J, vpis z dne 15. jul. 1851. — Ms 495, št. 41; G-J, vpis z dne 15. jul. 1851. — Ms 495, št. 42; G-J, vpis z dne 15. jul. 1851. — Ms 495, št. 43; G-J, vpis z dne 19. jul. 1851. — Ms 495, št. 44; G-J, vpis z dne 21. jul. 1851. — Ms 495, št. 48; G-J, vpis z dne 19. jul. 1851. — Ms 495, št. 38; G-J, vpis z dne 6. avg. 1851. — Ms 495, št. 47; G-J, vpis z dne 6. avg. 1851. — G-J, vpis z dne 27. sept. 1851.

navo dohodkov in izdatkov — slednji so ob računskem zaključku dne 31. jul. 1853 znašali 626 gld 45 kr, dohodki pa le 586 gld 29 kr — je primaknilo Slovensko društvo iz svoje blagajne 40 gld 16 kr.⁴⁶

Odnos večine slovenske duhovščine do te akcije živo ponazorujeta tale dva primera: Janez Kersnik v Senožčah je bil zelo vnet nabiralec. Trkal ni le pri bogatinih. Pridobil je 24 darovalcev; razen Prešernovega stanovskega tovariša in korespondenta dr. Alberta Merka, pesnika Miroslava Vilharja in drugih so vpisani na njegovi nabiralni poli⁴⁷ na 11. 12. in 13. mestu naslednji:

ena uboga vdova	50 kr
Gosp. Anton Pokorn iz Senožč, fajmošter	20 kr
en ljudomili berač	50 kr.

Če je Kersnik mehanično zapisoval darovalce po vrstnem redu, kakor jih je pridobival, govorijo zneski sami dovolj zgovorno, da župnik ni dal od srca, če pa je nabiralec namenoma postavil med siromašno ženico in berača župnika, je hotel povedati odboru, da se gonja zoper Prešerna s te strani ni polegla niti po smrti. — Drugi migljaj vsebuje tale dostavek k pismu, ki je spremljalo denarno pošiljko nabiralca Rajka Kočevarja iz Metlike:⁴⁸ »Gospodje duhovni bi se bili tudi udeležili, ampak jim tudi pomanjkuje: če bojo, kakor so obljubili, poznejši kaj dali, bom Vam prec poslal.« »Gospodje duhovni« obljube niso nikdar izpolnili, le odkrižati so se hoteli nadležnega prosilca z zavito besedo, da bi se jim ne bilo treba izgovarjati, zakaj ne dajo.

Pregledovanje računov nam pove še to in ono. Kolikor je mogoče ugotoviti poklice déležnikov, je bilo med njimi kakih 50 pravnikov, prav toliko drugih uradnikov (poštarjev, davkarjev, graščinskih oskrbnikov, pisarjev itd.), nekaj manj posestnikov, 21 duhovnikov, največ iz severozapadnih predelov Slovenije — znamenje, da se tam janzenistična ozkosrčnost ni toliko ukoreninila — 10 veleposestnikov, 7 dijakov, 6 zdravnikov in prav toliko industrijcev, 5 učitelji, 2 kovinarja in obrtnika itd. Druga ugotovitev: akcija je zajela skoraj izključno le Kranjsko; agitacija ni segla — kakor bi bila morala — na Štajersko, Koroško, Goriško, v Istro. Izjemi sta le Trst ter Dunaj, v letih prvega parlamenta torišče mnogih slovenskih in slovanskih politikov. Med slednjimi so posebno zastopani Hrvatje, kar si razlagamo s tem, da so se tudi Slovenci malo prej udeležili nabiralne akcije, ki so jo sprožili Hrvatje, namreč za Jelačičevo vojsko. Med darovalci je nekaj kranjskih Nemcev, nekaj Srbov, 3 Čehi in 1 Anglež. Računske knjige izkazujejo okoli 280 déležnikov, višina prispevkov se giblje med 8 krajcarji in 50 goldinarji, blizu 120 ljudi je plačalo po 1 gld.

Potek in uspeh nabirke postane mnogo jasnejši, če ga vzporedimo z že omenjeno nabiralno akcijo za Jelačičevo vojsko.⁴⁹ Tudi to akcijo

⁴⁶ NUK, Ms 495, št. 45; G-J, vpis z dne 29. sept. 1852, 14. in 31. jul. 1853.

⁴⁷ NUK, Ms 495, št. 59.

⁴⁸ NUK, Ms 495, št. 47.

⁴⁹ Ilešič, Slovenski novčani prinosi za Jelačičevu vojsku godine 1848, Hrv. Kolo III (1906), 315—326.

je na pobudo iz Zagreba organiziral dr. Bleiweis s pomočjo Slovenskega društva in jo vodil na enak način: dal je objaviti pozive v Sloveniji, Novicah in Laibacherici — prvo vabilo je izšlo 22. avg. 1848 — ter se obrnil na 47 nabiralcev, od katerih so se nekateri odzvali, drugi ne. Razlika pa je v tem, da so pri nabirki za Jelačiča aktivno sodelovali mnogi duhovniki, zavedajoč se, da s tem podpirajo svojo stvar, namreč reakcijo in kontrarevolucijo. Marsikateri njihov dopis, ki je spremljal pošiljko darov, izzveni v poveličevanje Jelačičeve vojske, ki da se vojskuje »za vero, dom, cesarja« ali pa »za cesarja Ferdinanda in za celo Avstrijo«. Zato ne preseneča razmerje med obema nabirkama ne glede na število darovalcev, ne glede na višino nabranih darov in ne glede na to, koliko časa sta trajali. Za Jelačiča je darovalo kakih 815 Slovencev, nabirka, ki je trajala komaj 6 mesecev, je vrgla 1955 gld; akcije za Prešernov spomenik pa se je udeležila komaj tretjina, vsoti darov sta v sorazmerju s številom déležnikov, toda prispevki za nagrobnik so se stekali osemkrat dlje. Le nekaj najizrazitejših vzporeditev naj še osvetli obe podjetji. Samo za Jelačiča so prispevali: n. pr. Sv. Andraž na Koroškem (torišče škofa A. M. Slomška) 62 gld, Celovec 31 gld 30 kr, Št. Jurij ob Ščavnici (nabiralec domačin, radgonski kaplan A. Krefc) 40 gld, trebanjski okraj 182 gld, Podčetrtek, kjer sta agitirala dr. Štefan Kočever in župnik A. Wolf, 40 gld, Celje 25 gld, Mokronog 69 gld, Novo mesto 81 gld 25 kr, Gorica 59 gld 50 kr itd. Za Jelačiča je nabrala Vipava 45 gld, za Prešerna 17 gld, Idrija za prvega 102 gld, za drugega 5 gld 42 kr, Lovro Pintar je zbral med znanci 61 gld za Hrvate, za spomenik je prispeval sam 5 gld, Mirna je poslala v Zagreb 85 gld in še 5 francoskih frankov, Prešernu pa namenila le 2 gld 20 kr, v Kranju so nabrali za bana 86 gld 50 kr, za spomenik pesniku, čigar ime je tako tesno povezano z zgodovino tega mesta, pa le 52 gld. Pisma, ki spremljajo darove za vojsko, prekipevajo včasih od navdušenja za slovensko-hrvatsko in vseslovansko slogo, za dinastijo, za Avstrijo itd., spoštovanje do pesnika pa govori le iz dopisa Grünovega, Kersnikovega, Oblakovega, Molinovega in Dolenčevega.

Kje so ostali s svojimi prispevki pesnikovi še živeči vrstniki iz dobe Čbelice, kakor: Levičnik, Cigler, Kosmač, Kovačič, Grabrijan in Tušek, kje Stanko Vraz, Davorin Trstenjak, Oroslav Caf, Radoslav Razlag, Božidar Raič, Luka Svetec, Ivan Navratil, Franc Malavašič, Anton Janežič, kje veliki noviški gromovnik in tačas predsednik tržaškega Slavjanskega društva, Jovan Vesel-Koseski, kje Matija Majar-Ziljski, Andrej Einspieler in dr. Štefan Kočever, kje Fran Miklošič in še toliko drugih? Da sta naš kmet in delavec tako slabo zastopana, je bil pač kriv družbeni razvoj, kolikor se seveda ti ljudje iz ljudstva ne skrivajo med tistimi anonimnimi devetdesetimi darovalci, katerih stanovske pripadnosti zaradi nepopolnih podatkov ni moči dognati.

Prešernov prvi grob na kranjskem pokopališču je bil nekje drugje in ne tam, kjer je danes. Ali je po sto letih, kljub temu, da že davno ni več nobene žive priče pa tudi ne kakih zapiskov ali drugih direktnih virov, mogoče ugotoviti, kje je bilo prvo pesnikovo počivališče, kdaj so truplo prekopali in zakaj?

Jernej Levičnik, tisti čbeličar, ki je Prešeren nanj in na Holzapfla naperil hudomušni epigram Lesničnjeku in Levičnjeku, je leta 1850 iz samote — hribov nad Osojskim jezerom, kjer je služboval — obiskal Ljubljano.⁵⁰ Spotoma se je ustavil v Kranju, obiskal mojstrov grob, nato pa zbral nekaj podatkov in ob drugi obletnici Prešernove smrti objavil v Carinthiji članek, vsebujoč važne prispevke za pesnikovo biografijo.⁵¹ Tam pravi med drugim:

An dr. Prešerns Todtenbahre verstummten Hass und Neid. Alles wettciferste, dem Manne des Volkes eine prachtvolle Bestattung zu bereiten. Am Friedhofe in Krainburg, rechter Hand, bald am Eingange, ist er beigesetzt, und voriges Jahr erhielt er ein »seiner würdiges Denkmal«.

Prva navedba, da je pesnik sprva počival na desno, takoj pri vhodu, mora vsekakor držati, v besedah pa, postavljenih nalašč med narekovaje, da je dobil Prešeren že 1849 »sebe vreden spomenik«, tiči bridka ironija, saj je moral biti pesnikov častilec globoko razočaran, ko je 1850 našel na grobu v Kranju le beraško znamenje.

Prešernov grob je bil tedaj desno od vhoda, in sicer ob pokopališkem zidu, kakor bomo še videli. In kakšen je bil ta grob?

V dnevniku pesnice Josipine Turnograjske, takrat srečne zaročenke mladega pravnika dr. Lovra Tomana, beremo v značilnem »luninem jeziku« pod datumom 8. avg. 1851 naslednje:⁵²

Bila sim na grobu neumerjočega Prešerna, — bila ondi presrečna iz istoga občutja, kateri je bil nesreča slavnoga pesnika — na strani Lovreta. Tresli so se še zlatotoki na večernom nebu, ko smo stopili na mesto, kjer počiva truplo, u katerom je omagalo blago, od sveta nepoznano, zaverženo serce. Zelena travica pokriva njegovo zapuščeno gomilo. Čern, lesen, reven križec stoji na njoj — žalostno znamenje krajske rodoljubnosti. Celo življenje nesrečnoga pevca mi je stopilo pred dušne oči. Černi, slabi križ še zdaj oznanuje, kako oni »svet« blago serce, kako bister um, kako plačuje iskrenim rodoljubom. — In stopi Lovro, beli pergamentni blekec se kmalo blišči na černom križu, sledeče besedice je na nj napisal:

Dokler živ — si bil nesrečen,
Mrtev pak si — pevec večen.

Vila sim jaz nesrečnomu Prešernu iz lepih cvetličic venec. Obesim ga zdaj na leseni križ. Kaka sprememba zdaj! Bila je gomila pred zapušena — najbolj revna na pokopališu, in zdaj? Venec — dar ljubezni jo kinči! Zdelo se mi je, kakor da bi se vse pesmice miloga pevca zopet uživele u rožicah. — In zatonuje sonce u blesku večerne zarje, hladen pihlječek dije čez okinčano gomilo, čudni

⁵⁰ SBL I 649.

⁵¹ Ponatis v LZg 15. marca 1851, št. 62, str. 258: Dr. Franz Prešern. Nekrolog. (Aus der Carinthia.)

⁵² NUK, Ms 655, št. 2, str. 89 sl.

miris razdihajo cvetlice, kakor da bi hotele počastiti neumerjočega pevca. Tužno se tresejo travice, žalostno obesijo svoje glavice, kakor da bi hotele solzico milovanja potrositi na gomilo „nesrečnega“. — Oh, saj mu je »svete ne daruje! — Lahka ti zemljica bila, slavni Prešern! Prestal si taj svet, prestal njegovo nehvaležnost! Tamkaj si zdaj, kjer je duh oprostjen teživnih sponov, kjer se gleda u neznano morje luči in čistosti, kjer te ne more več raniti nehvaležnost sveta! — Srečen si zdaj!

Še avgusta 1851 je stal na Prešernovi gomili, ki je bila torej ena izmed najbolj zanemarjenih na vsem kranjskem pokopališču, le preprost, črn lesen križ, ne pa kak — pesnika vreden spomenik. Josipinin podatek dobro podpirata vpis v blagajniški knjigi in ohranjena, z Bleiweisovo roko napisana računska priloga,⁵³ ki se glasi:

Za začasni spominek na grob drja Prešerna v Krajnji, kteriga sim dal na občne želje mesca kimovca 1849 mu postaviti, sim prejel iz zato nabranih denarjev po gosp. Brusu 3 gld 5 kr. V Ljubljani: 19./9. 1849. — Dr. J. Bleiweis.

Do pomladi 1851 se je nateklo od nabiralne akcije že toliko denarja, da je bilo res kar nujno, nadomestiti provizorični nagrobnik z dokončnim. Zato se je dr. Bleiweis obrnil z dopisom z dne 22. marca 1851 na livarno kneza Auersperga v Dvoru pri Žužemberku, naj podjetje stavi odboru ponudbo, koliko bi stal primeren nagrobnik iz litega železa.⁵⁴ Takšni spomeniki so bili tedaj pri nas zelo v navadi in jih je bilo n. pr. na starem ljubljanskem pokopališču pri Sv. Krištofu več, vmes tudi Zoisov. Zdi se, da je Bleiweis priložil svojemu pismu preprosto skico, kako si odbor zamišlja spomenik, in ta skica je ohranjena.⁵⁵ Podoba kaže železno ali kamnitno ploščo, segajočo od tal kak pol-druhi meter visoko, obdaja pa jo v antičnem slogu zidana kapelica. Celota je zamišljena tako, da bi sodila le k pokopališkemu zidu. Ko opozarja tvrdka v ponudbi, ki ji je priloženo 5 listov s skicami nagrobnikov,⁵⁶ na posebno prikladne osnutke in navaja njih cene, priporoča od šestih vzorcev 4 za k zidu in le 2 prosto stoječa spomenika. Toda Bleiweis se je obrnil še na neko neznano nam kamnoseško podjetje in tudi to stavi ponudbo za »stensko ploščo v maverskem slogu« iz štajerskega belega marmora in ihanskega kamna.⁵⁷ To nam je tedaj dovolj trden dokaz, da je bil Prešeren dne 10. febr. 1849 res pokopan na desno od vhoda ob pokopališkem zidu.

Vposlani osnutki pa odboru niso ugajali. Saj so bili zares zelo stereotipni, neokusni in neizraziti, pač tovarniški serijski livarski izdelki. Kaj tedaj ukreniti, ko domačega arhitekta-umetnika takrat nismo imeli? Bleiweis se je odločil, da se posvetuje z déležniki, zato je priobčil v Novicah tole vabilo:⁵⁸

⁵³ NUK, Ms 495, št. 49, priloga a; G-J, vpis z dne 9. sept. 1849.

⁵⁴ NUK, Ms 495, št. 35; pismo ni ohranjeno, vendar se dá iz odgovora z dne 27. marca 1851 razbrati njega vsebina.

⁵⁵ NUK, Ms 495, št. 35, priloga a.

⁵⁶ NUK, Ms 495, št. 35, priloge e—g.

⁵⁷ NUK, Ms 495, št. 35, priloga b.

⁵⁸ Dokladni list k N št. 18 (15. jan. 1851).

Povabilo gosp. deležnikom Prešernoviga spominka

Odbor za grobni spominek za rajniga *dr. Prešerna* si je prizadjal z ozirom na nabrane doneske zvedeti: koliko bi tak spominek ali iz kamnja ali vlitiga železa veljati utegnil. Vse to se je zdaj zvedilo in je bilo s zvedenimi možmi posvetovano. Da pa se ta reč do dobrih sklene in potem berž delati da, povabim vse prijatelje našiga slavniga rojaka, ki so se te domorodne naprave z doneskam vdeležili, naj bi se *prihodnjo nedeljo* ob 11. uri v pisarnici *Kmetijske družbe* v Salendrovih ulicah snidili, svojo misel v ti napravi razodet, ktera se bo po *večini glasov* potem izpeljala.

V Ljubljani 12. rožnika 1851.

Dr. Bleiweis.

Sklep tega zborovanja, ki ne vemo, kdo vse se ga je udeležil razen odbornikov, nam je znan samo posredno. Dne 30. junija 1851 je prosil *dr. Bleiweis* na Dunaju stalno živečega rojaka, veljavnega pravnika in takrat vnetega borca za Zedinjeno Slovenijo *dr. Matija Dolenc*, za svet.⁵⁹ Čez tri tedne je prispel tale *Dolenčev odgovor*:⁶⁰

Predragi prijatelj!

Vi se čudite, da Vam na Vaše zadnje prijetno pismice tako dolgo odgovoril nisem. Vzrok te zamude je tale.

Precej po tem, ko mi je Vaše pismice v roke prišlo, sem čas, kar mi ga je čez moje goste opravila ostalo, k temu obrnil, da sem v dvorni cesarski knjižnici marno pregledal vse bukve, ktere stavbne spominke raznih evropskih omikanih narodov v podobah predstavljajo, in ktere mi je *Dr. Miklošič* radovoljno podal.

Vi želite, da bi Vam za nad grob slavnega *Prešerna* spominek slavjanskega značaja nasvetoval. Ta želja je hvale vredna. Alj kako ji zadostiti? V stavbnih rečeh je znan štil grški, bizantinski, Gotov, Lahov, à la renaissance in marsikateri drugi. Slavjani pa na tem polju umetnosti dosihmal še nič kaj posebnega, značajnega dovršili niso, kar bi imena lepoumetka vredno bilo. Zastojn sem gor omenjene knjige pregledoval — spominka slavjanskega značaja ni bilo najti. Scer so tudi vsi spominki, ki sem jih pregledal, večdel tako krasni, da bi tisuče goldinarjev potrošili, ako bi enega izmed tistih postaviti hotli.

Po tem sem se na meni dobro znanega lepоставbnika (architecta) obrnil, kateri mi je pa še le predvčerejnim obrazek nadgrobka podal, kjer ga zavoljo odida iz Dunaja in popotovanja na Koroško pred dovršiti mogel ni. Ta obrazek Vam bode po pošti došel, po kateri sem ga Vam poslal. Gledé na male denarce, ki jih za to reč potrošiti morete, je izmišljava umetnika se le v tesnim prostoru gibati mogla. Torej je to, kar je izvalila, prosto delo, ktero pa se z mnogoterimi pristavki in z malimi stroški še polepšati da. Namreč bi pristvalo, ako bi se spominski stebri z lepo železno štirivoglato ograjo obdal, in ako bi se na voglih, na dveh pri vsakemu ena lipa, na ostalih dveh pa pri vsakmu ena babilonska vrba vsadila, prostor med ograjo in stebrom pak z raznimi cveticami, sosebnoplaninskimi in z obršlanam posadil.

Stebri bi bilo naj boljši iz granita izdelati, kjer bi že to na sebi nevmrjočnost pesnika razodevalo. Pa tudi krajnski marmor se bode prilegel.

Zvezda, ki je v nadglavku stebra viditi, je simbol nevmrjočnosti.

Če je Vam in drugim domorodcam s tem obrazkam vstreženo, me bode močno veselilo; če pa ne, mi bode to veseli dokaz, da v Ljubljani umetnija dunajski zaostala ni.

⁵⁹ G-J, pod datumom 30. jun. 1851 vpisan izdatek: »Francirung eines Briefes an Dor. Math. Dolenz in Wien — 9 kr.«

⁶⁰ NUK, Ms 495, št. 49, priloga b.

Scer se Vam, Vaši gospej in vsem drugim našim prijateljam prijazno priporočim in, Vas iz serca spoštuje, se podpišem

Vaš zvesti prijatelj
Dr. Dolenc

Na Dunaju 20. dan avgusta 1851.

Ta dopis nam pove mnogo tega, kar smo želeli vedeti o nagrobniku. Misel, spočeta takoj po Prešernovem pogrebu, se je šele dve leti kasneje toliko skonkretizirala, da jo je bilo treba le še izvesti. Osnutek dunajskega »lepostavnika«, čigar imena žal ne moremo ugotoviti, je odboru tako ugajal, da ga je v celoti in v podrobnostih sprejel, le namesto granita se je odločil za marmor in groba niso zasadili z lipama in vrbama-žalujkama.⁶¹ Proračun za kamnoseška dela so dali izdelati ljubljanskemu mojstru Ignaciju Tomanu. Poleg postavk za dovoz, postavitev in razno gradivo se glasi glavna postavka takole:⁶²

Das Monument aus rothen Marmor, und zwar aus dem Steinbruche zu Kotavle, dasselbe wird laut beigelegter Zeichnung verfertigt auf allem 4 Seiten poliert, 2⁰-0'-6" hoch, 2'-0" dick und mit einer Fundamentplatte versehen, welche 1 Schuh dick, 4 Schuh in quadrat seyn muss, und mit der Erde gleich zu stehen kommt, kostet ohne Inschrift — 500 Fl.

Tomanov proračun, ki je predvideval 384 gld stroškov, je imel Bleiweis v rokah 30. ali 31. dec. 1851, 4. jan. nato so se sestali člani odbora k seji, sprejeli ponudbo in oddali kamnoseška dela Tomanu, ograjo iz litega železa pa je naročil Samassa iz livarne v Dvoru.⁶³ Ker je bil nagrobnik zasnovan kot prosto stoječ steber in ne kot zidna plošča, so odborniki gotovo tudi na tej seji sklenili, da dadó preložiti grob od zidu na lepše mesto sredi pokopališča.

Dogodki so si začeli zdaj slediti kar naglo drug za drugim. Čez zimo so v Dvoru ulili ograjo in jo poslali v Ljubljano 19. aprila.⁶⁴ Mesec dni kasneje je prejel kamnosek za očitno že izklesani steber prvi obrok pogojene vsote, namreč 100 gld.⁶⁵ Dne 12. junija je odbor zaprosil župni urad v Kranju,⁶⁶ da določi kraj, kjer naj stoji nagrobnik. Prošnji so brez odlašanja ugodili, izbrali primerno mesto in odredili prekop. Kmalu po tem dnevu, torej med 12. in 24. junijem, ko je Toman prejel 2. del izplačila za postavitev nagrobnika in je bil s tem njegov račun poravnan, spomenik pa že dograjen, so prekopal pesniko-

⁶¹ Šele v osemdesetih ali devetdesetih letih so zasadili na grob 4 ciprese. Najstarejša do danes znana fotografija groba nekako iz šestdesetih let je bila objavljena v Tovarišu 4. II. 1949, str. 120. Podoba groba iz l. 1900 gl. LZ 1900, str. 781.

⁶² NUK, Ms 495, št. 49, priloga o. O izvoru kamna za nagrobnik gl. še N 25. VI. 1855, str. 198.

⁶³ NUK, Ms 495, št. 49, priloga j.

⁶⁴ NUK, Ms 495, št. 49, priloga l.

⁶⁵ G-J, vpis z dne 23. maja 1852.

⁶⁶ Ta prošnja doslej ni v evidenci, je pa v G-J vpisan pod datumom 12. jun. 1852 izdatek 15 kr: »Stpl. zum Gesuch für den Monumentstandpunct — an die Kirchenvorsteherung«.

vo truplo in ga preložili v novi grob.⁶⁷ Dne 30. jun. so Novice objavile vabilo k odkritju spomenika. Potek svečanosti v Kranju dne 3. jul. 1852 je znan. O njej so dne 7. jul. 1852 izčrpno poročale Novice: med drugimi so se je udeležili ljubljanski višješolci kot pevci, zapeli so tudi prav za to priliko zloženo Levstikovo Na grobu Prešerna v kompoziciji Gregorja Riharja, slavnostni govor pa je govoril predsednik spomeniškega odbora dr. J. Bleiweis, leporečne, prazne in precej plašne besede...

Tako je prišlo Prešernovo neiztrohnjeno srce slednjič do svojega miru; Bleiweisu pa, ki mu je usoda naklonila čast, da spomeniško zadevo izpelje, je bila to spet ena izmed priložnosti, da si utrdi vodilno vlogo kot »oče slovenskega naroda«. Pod njegovim predsedstvom je tedaj spomeniški odbor s patriarhalno lagodnostjo — bolj pod pritiskom tistih maloštevilnih pravih pesnikovih častilcev in najetega obrtnika kakor iz svoje notranje nuje — opravil naloženo mu obveznost. Ko bi Bleiweis res dojel Prešernovo veličino, bi moral biti njegov odnos pozneje do pesnikove zapuščine,⁶⁸ pa tudi do tistih, ki so hoteli kot Prešernovi duhovni dediči po poti napredka, v resnici drugačen, kakor je bil.

IV

Če je pred usodnim 8. februarjem 1849 šestindvajsetletna rokavičarica Ana Jelovškova, živeča v Ljubljani v poljanskem predmestju št. 36 (danes Kapiteljska 11) z dvema otročičema: sedemletno Tinko in trinapolletnim Franceljnom, res še upala, da bo kdaj tako, kakor ji je rekel nekoč Prešeren:⁶⁹ »... če bi se pa vendarle zgodilo, da bi prej umrl, ko bosta moja otroka preskrbljena, upam, da moja otroka ne bosta zapuščena. Šele po moji smrti uvidi moj narod, kaj sem storil zanj!... Moja otroka ne bosta siroti...«, in če ji je vsaj za trenutek vzplamtela iskrica upanja, ko je prebrala Dagarinovo pismo, češ Prešeren je tik pred smrtjo priznal očetovstvo njenih otrok,⁷⁰ ji je legla še strašnejša skrb na srce, ko je izvedela za besedilo njegove poslednje volje. »Vermögen besitze ich ohnediess keines, sollte aber doch etwas zurückbleiben, so sollen dasselbe die zwei Kinder beerben, welche ich mit einer sicheren Jelovšek in Laibach habe... Auch die goldene Sackuhr soll obigen zwei Kindern der Jelovšek gehören.«⁷¹ Sodišče je

⁶⁷ G-J, vpis 24. jun. 1852; Tomanova pobotnica o prejemu vsega zneska v dveh obrokih (302 gld) z datumom 6. jul. 1852 je ohranjena kot Ms 495, št. 49, priloga n; račun za prekop sam pa je bil poravnán šele 8. jul. 1852 na osnovi naslednje ohranjene Bleiweisove pobotnice: »Empfangsbestätigung über zwei Gulden, welche ich zur Ausbezahlung der Ausgrabungskosten des Leichnames an den Herrn Bürgermeister in Krainburg aus den Monument-Geldern richtig empfangen habe, hiemit bestätigt — Laibach den 8. Juli 1852 — Dr. Bleiweis.«

⁶⁸ E. Jelovšek, Spomini 130. A. Žigon, Korytkova pogodba z Blaznikom iz leta 1838. (Prispevek k Prešernovi literarni zapuščini.) LZ 1920, 460—467.

⁶⁹ E. Jelovšek, Spomini 49 in 109.

⁷⁰ E. Jelovšek, Spomini 7.

⁷¹ E. Jelovšek, Spomini 62; A. Žigon, Zapuščinski akt 18.

dne 9. marca 1849 sestavilo inventar doktorjeve zapuščine. Zapisnik obsega tele postavke:⁷² 1. gotovine ob smrti ni bilo nič, 2. stranke so mu dolgovale za pravne posle 483 gld 49 kr, 3. zlato uro so ocenili na 12 gld, 4. 107 knjig v 137 zvezkih je predstavljalo vrednost 120 gld, neprodani izvodi Poezij 450 gld in Krsta 44 gld, 5. ostale premičnine — pisalnik in omara iz mehkega lesa ter 4 stoli — pa 2 gld 30 kr; vse skupaj torej 1151 gld 20 kr. Dne 10. avg. istega leta je sodišče ugotovilo tudi dolgove pokojnega: stranke so prijavile različne terjatve v višini 774 gld 45 kr.⁷³ Po zapisniku o zapuščinski razpravi sta Ernestina in Francelj podedovala po svojem poštenem, 21 let v trdo delo vpreženem očetu na papirju 522 gld 11 kr.⁷⁴ Toda od dolžnikov ni bilo mogoče izterjati vsega denarja in tako je iz spisov ugotovljeno, da je Ana prejela za otroka iz Prešernove zapuščine šele od avgusta 1855 do julija 1855 le izkupiček za Poezije, in sicer 5 gld 25 kr na mesec v 24 obrokih.⁷⁵

Kako je živetarila Ana z otrokoma, medtem ko so zbirali denar za nagrobnik, kaže n. pr. tale odlomek iz Ernestinih spominov:⁷⁶

Es war einige Wochen später (po smrti). Wir hatten alle zusammen den ganzen Tag nichts zu essen, als eine ordinäre Semmel. Mutter weinte, als sie jedem die Hälfte gab, ich bot ihr nun, da ich nicht essen konnte, indem ich sie weinen sah, meine Semmelhälfte, inzwischen war Brüderchen fertig geworden, bat um noch — ich gab ihm nun mein Stück. Inzwischen sammelte man für Prešerns Grabstein, gab im Theater eine Dilletanten-Vorstellung, und deklamirte dabei: »Ne hčere ne sina po meni ne bo.« Meine Mutter hat es selbst gehört.

Zavržena, osramočena, izobčena se je morala Ana pokoriti za greh, da je z vsem ognjem svoje mladosti ljubila moža, ki ni bil velik le kot človek, marveč tudi kot pesnik. Njeni naravni preprostosti in nepokvarjenosti je stala nasproti nečloveška miselnost: zlagana, bigotna malomeščanska morala.

Garala je in si pritrgovala od ust, da bi nakrmila otroka, toda zaslužek je bil beraški. Na sodnem varuhu je torej bilo, da se po svoji človeški in službeni dolžnosti zavzame za siroti. In tako je ljubljanski advokat dr. Anton Rudolf dne 15. dec. 1849 vložil naslednjo prošnjo:⁷⁷

Stempelfrei in Armensachen.

Wohllöbliche Armen-Instituts Commission!

Ich bin mittelst Decretes ddo 3. März 1849 Z. 2022 in ./- zum Vormunde der unehelichen mit Dr. Franz Preschern erzeugten Kindern Ernestine, und Franz Jellouscheg ernannt. In solcher Eigenschaft habe ich mich überzeugt, dass vorerst aus dem zu einer Krida geeigneten Verlasse des seel. Dr. Preschern für meine Pupillen nicht der geringste Zufluss zu erwarten steht. Weiters muss

⁷² A. Žigon, Zapuščinski akt 21.

⁷³ A. Žigon, Zapuščinski akt 37 sl.

⁷⁴ A. Žigon, Zapuščinski akt 46 sl.

⁷⁵ NUK, Ms 495, št. 24; A. Žigon, Zapuščinski akt 52.

⁷⁶ NUK, Ms 493/I, str. 13 a, b.

⁷⁷ NUK, Ms 495, št. 30.

ich versichern, dass die Mutter Anna Jellouscheg, Tagelöhners Tochter, nur zu den höchst unglücklichen und bedauerungswerthen Geschöpfen gehört, und jedes Mitleidens und jeder Unterstützung würdig ist. Die zwei schuldlosen schönen Kinderlein sind in der nothdürftigsten Lage beinahe ohne Kleidung, und bei dem täglich höchstens auf 15 kr mit allem Fleisse erzwingenden Verdienste der Mutter ist auch die Möglichkeit jedweder Erziehung in das Reich der Unmöglichkeit gedrängt. Da mir aber die Erziehung dieser viel Talent versprechenden schuldlosen Geschöpfe sehr am Herzen liegt, und ich fest überzeugt bin, dass selbst der Gemeinde durch gute Erziehung hoffnungsvoller Geschöpfe am besten Rechnung getragen wird, so erlaube ich mir nach Thunlichkeit für Unterstützung zu sorgen. Der Umstand, dass uneheliche Kinder auf Stiftungen gewöhnlich keinen Anspruch machen dürfen, und die laut Armuths-Zeugnisses ddo 10. Dez. 1849 in 2 -/ amtliche Bestätigung der Richtigkeit meiner Angaben bestimmen mich zur gehorsamsten Bitte:

Die wohlhübliche Armeninstituts-Commission wolle geneigtest den dargestellten Sachverhalt einer gütigen Würdigung unterziehen, und zur Bekleidung und Erziehung der zwei schuldlosen hoffnungsvollen Geschöpfe, folglich zur Ermöglichung der heiligsten Menschen- und Bürgerpflicht eine Gnadengabe mir zukommen lassen.

Laibach, am 15. Dezember 1849.

Dr. Anton Rudolph,
Vormund der mj. Ernestine und Franz
Jellouschek.

To nekam nenavadno sočutno in kar nebirokratsko sestavljeno prošnjo, ki ji je priloženo ubožno spričevalo, podpisano po šentpetrskem župniku M. Svetličiču, so rešili ugodno. Na hrbtni strani vloge stoji odločba ljubljanskega škofa A. A. Wolfa, predsednika komisije: otroka bosta začasno prejemala od sirotišnice od 1. jan. 1850 dalje vsak po 2 krajcarja na dan. Toda kaj si dobil takrat za krajcar? Na to ti odgovarjajo Novice: **eno žemljo**. Še preden se je povrnil datum pesnikove smrti, sta bila njegova krvna potomca uradno zabeležena kot občinski siroti! Jasno je, da z 19 krajcarji na dan, to je z Aninim zasluzkom in podporo za oba otroka, trije ljudje ne bi mogli živeti. Kdo vse je stal sirotam ob strani, da Ana ni obupala, ne vemo.

Otroka sta rasla. Tinka je začela hoditi k uršulinkam v šolo, redni dohodki pa so ostali isti. Vsaj enkrat med nabirko za spomenik je Ana zaprosila magistrat za izredno podporo, ker da je draginja vse hujša in ker ji šibko zdravje dela skrbi za prehrano. Oglasila se je dne 8. maja 1851 pri magistratnem svetniku Ambrožu, da je vzel njeno prošnjo na zapisnik.⁷⁸ Pod pisanje pa je Ambrož dostavil, da otroka že prejematata od »očeta ubožcev« Primoža Hudovernika »ubožno porcijo«. Ljubljanski župan je to opombo upošteval in se pismeno obrnil na odbor Slovenskega društva, češ prosilka je res v stiski, ker pa so sredstva za ubožce že vsa razdeljena in ni denarja za izredne podpore, naj društvo, preden zgradi Prešernu nagrobni spomenik za svet, rajši postavi spomenik hvaležnosti v srcih obeh pesnikovih potomcev, in sicer tako, da jima nakloni v dvanajstih mesečnih obrokih vsega skupaj 24 gld iz doslej nabranega spomeniškega denarja.⁷⁹ Društvo je prošnjo

⁷⁸ NUK, Ms 495, št. 36, priloga.

⁷⁹ NUK, Ms 495, št. 36.

uslišalo v predlaganem smislu dne 27. maja, kar dokazujejo Bleiweisova beležka na hrbtni strani spisa, vpis izdatka v blagajniški knjigi pod datumom 28. maja in potrdilo magistrata, da je znesek 24 gld prejel.⁸⁰ Tako sta siroti Tinka in Francelj prejeli za »priboljšek« od junija 1851 do maja 1852, torej tik do odkritja spomenika, vsak še po 2 krajcarja na dan iz spomeniškega sklada.

Temu človekoljubnemu dejanju spomeniškega odbora na prvi pogled ni nič očitati. Birokratsko je sicer reševal birokratski predlog mestnega županstva, a ustregel mu je vendarle tako, da je z lepo gesto naklonil skopo miloščino bednim. Da bi se pa odbor kdaj sam, recimo na pobudo predsednikovo, ki je dobro poznal Anin položaj, pozanimal za pesnikovo rodno kri, o tem vsi viri trdovratno molčé. Toda ta človekoljubnost se nam pokaže vendarle v čisto drugačni luči, če še enkrat preletimo številke v blagajniškem dnevniku in pogledamo, kako je odbor gospodaril z nabranim denarjem. Dohodkov izkazuje računi 586 gld 29 kr, izdatki, ki so znašali skupaj 576 gld 28 kr, pa se dadó pregledno strniti takole:

1. stroški za začasni nagrobnik, za spomenik, ograjo, prekop, za bilje ob svečani blagoslovitvi spomenika ter za ureditev groba 519 gld 14 kr;

2. podpora Prešernovima otrokoma 24 gld;

3. upravni stroški, kakor: poština, okrožnice, oglasi, pa 33 gld 14 kr.

Za večino teh izdatkov so ohranjena računska potrdila in pobotnice. Račun bi moral tedaj izkazati **10 gld 1 kr prebitka**. Čemu pa je potem vendarle moralo Slovensko društvo iz svojega štetja še 40 gld 16 kr, da je bilo doseženo ravnovesje med dohodki in izdatki? Ali z drugo besedo: v kakšne namene je spomeniški odbor obrnil lepi znesek 50 gld 17 kr, znesek, iz katerega bi — razdeljenega kakor ona podpora obema otrokoma — še dobri dve leti dlje siroti lahko dobivali za »priboljšek« vsak še po 2 žemlji na dan. Pod datumom 6. marca 1852 stoji v blagajniškem dnevniku res postavka 50 gld 17 kr, takole vpisana kot izdatek: »Die Kosten des Concertes für die durch die Ueberschwemmung Verunglückten aus diesen Geldern bestritten.« Za kakšen koncert, pa naj je bil tudi resnično prirejen v dobrodelne namene,⁸¹ je smel odbor — ali prav za prav diktator Bleiweis — 4 mesece poprej, ko je bil odkrit spomenik Prešernu in preden je bil plačan sploh katerikoli račun za nagrobnik, izdati tolikšno vsoto, in dokler sta pesnikova potomca dobesedno stradala kruha ter hodila okrog malone gola in bosa? In

⁸⁰ NUK, Ms 495, št. 49, priloga d.

⁸¹ LZg in N z dne 13. marca 1852 poročata o dobrodelnem koncertu, ki ga je priredilo dne 5. t. m. Slovensko društvo s sodelovanjem Filharmonične družbe, in navajata, da je deželni glavar razdelil čisti dohodek te prireditve (125 gld) tako, da so dobili polovico revni Črnomaljci in Metličani, polovico pa »povodenjci«, ne omenita pa, da predstavljata dve petini tega dobička prispevek iz sklada za Prešernov spomenik. Letak in program tega koncerta sta ohranjena v Bleiweisovi zapuščini v NUK.

kako je to, da ta visoki izdatek ni podprt prav z nobeno pobotnico, da je bil res kdaj in komurkoli izplačan? Sploh je za današnje pojme čudno, da pod računskim zaključkom razen blagajnika ni noben odbornik podpisan kot preglednik. Pa recimo, da je bilo blagajnikovo računsko poslovanje v redu, toda vtis, ki ga ima človek ob teh ugotovitvah, je vendarle porazen. Edino odgovorno bi bilo, ko bi Slovensko društvo dalo naravnost tistih 40 gld za poplavljenca, ne pa da je odbor vmešal akcijo za Prešernov spomenik v neko drugo podjetje, ki z njim ni imelo nič skupnega, hkrati pa izsesal iz spomeniškega sklada 10 gld. S tem je tako rekoč beračem, ki jih je podpiral s krajcarji, ukradel desetak. Ali je potem krivično, če Ernestina v svojih Spominih ne more za Bleiweisa najti dobre besede, dasi vsega tega, o čemer govorijo suhe številke, niti vedela ni?

V pomanjkanju in ponižanju, v skrbeh za vsakdanji kruh se je morala Ana ubijati zase in za otroka. Zato pač ni čudno, da je ta nekoč ognjevitna in temnolasa deklica, ki je s svojo naravno lepoto vzbujala pozornost moških, osivela, ko ji je bilo komaj 30 let.⁸² In kdo ve, koliko je prispevala beda tudi k temu, da je edini direktni moški potomec pesnikov, mnogoobetajoči Francelj, umrl mesec dni pred svojim enajstim rojstnim dnevom.⁸³ Prešeren si pač ni mislil, da bo »slovenski narod« tako plačeval njegovima nepreskrbljenima potomcema najvišjo službo, ki mu jo je služil s svojo pesmijo. A kdo je takrat predstavljal ta »narod«? Tenka plast meščanskih pridobitnikov, ki so poznali delovnega človeka le, dokler so se po njegovem hrbtu vzpenjali do premoženja in ugleda. In če je Ernestina kljub vsemu postala koristna članica človeške družbe ter dočakala 75 let, potem se je to zgodilo le, ker se je odločno spoprijela z življenjem in se od zgodnje mladosti s pridnimi rokami preživljala, noseč v srcu spomin na svojega velikega očeta.

R é s u m é

L'auteur expose sur base de documents jusqu'aujourd'hui inédits, conservés au département des manuscrits de la Bibliothèque Nationale et Universitaire de Ljubljana, l'historique de la tombe du poète France Prešeren à Kranj.

Au lendemain des obsèques, le 10 février 1849, quelquesuns des amis du disparu résolurent de lui élever un monument funéraire. Huit jours après, ils constituèrent un comité qui avait pour tâche d'organiser une collecte pour trouver les moyens nécessaires. Dans ce comité, organisé sous les auspices du »Slovensko društvo«, première organisation politique et culturelle slovène, furent élus, outre le président J. Bleiweis, l'avocat J. Ahačič, les juges I. Guzelj et E. Lehmann, le conseiller municipal M. Ambrož, le vétérinaire S. Strupi, le conservateur de musée K. Dežman, le poète M. Kastelic et l'industriel A. Samassa. La collecte fut organisée au moyen des souscriptions dans les

⁸² E. Jelovšek, Spomini.

⁸³ Kidrič, Prešerni 194 (št. 152).

journaux et des lettres que le président adressait à divers patriotes. Au bout de quatre années, une somme de 626 florins fut réunie. L'historique de cette souscription démontre que la collecte n'embrassait pas toutes les provinces slovènes, étant limitée à la seule Carniole; que sur les 280 souscripteurs, les plus fidèlement dévoués furent les collègues du défunt poète. Cependant, ce ne furent pas ses amis du barreau, mais des magistrats. Sur les listes de souscription figuraient aussi d'autres employés d'État, des propriétaires, des étudiants, des médecins, des industriels, des instituteurs, il y avait même une »pauvre veuve« et un »mendiant généreux«, tandis que le clergé qui, en ce temps, représentait la majorité des Slovènes instruits et qui, cependant, fut, avec de rares exceptions, hostile au poète, ne prit qu'un intérêt faible à l'entreprise. Parmi les souscripteurs, il y avait également un nombre assez considérable de Croates, quelques Allemands du pays, plusieurs Serbes, 3 Tchèques et 1 Anglais. Pour tirer une parallèle, la collecte pour l'armée du politicien réactionnaire croate J. Jelačić, organisée en même temps, réussit beaucoup mieux, ayant joui du support du clergé.

Selon les investigations de l'auteur, le poète fut enterré d'abord dans une fosse située au pied du mur du cimetière, à droite de l'entrée. En été 1851 encore, il s'y élevait une humble croix de bois et, selon l'affirmation de la poétesse slovène Josipina Turnograjska, la tombe du poète était parmi les plus négligées au cimetière de Kranj. Lorsque la somme réunie fut suffisante, l'avocat slovène M. Dolenc qui vivait à Vienne fit exécuter, par un architecte viennois dont le nom nous reste inconnu, un projet pour le monument funéraire. A Ljubljana, le tailleur de pierres I. Toman tailla d'après ce projet une colonne de marbre de Hotavlje. Au début de l'été 1852, les cendres du poète furent exhumées et mises dans une autre tombe située au plus bel endroit, au centre du cimetière. Le 3 juillet 1852 eut lieu l'inauguration solennelle du monument qui s'y dresse toujours.

Pendant ce temps-là, les deux enfants naturels du poète et leur mère Ana Jelovšek vivaient dans le plus grand dénûment. La femme gagnait sa vie et celle des orphelins par des travaux de couture. Vers la fin de l'année 1849, l'avocat A. Rudolph que les autorités avaient nommé tuteur, réussit à obtenir de la commission de l'assistance publique un secours de 2 kreutzers par jour pour les enfants. Le comité de la collecte pour le monument, de sa part, contribua 24 florins. L'initiative pourtant ne fut pas prise par ce comité lui-même, mais vint de la part des autorités municipales. Le président Bleiweis cependant employa une partie de la somme réunie à une autre œuvre de bienfaisance qui n'avait rien de commun avec l'élévation du monument.

Les documents publiés et les conclusions de l'auteur révèlent les conditions misérables qui, en cette époque-là, régnaient en Slovénie, de même que l'incompréhension des mérites du plus grand poète slovène et le manque du sens de responsabilité de ceux qui s'étaient chargés des tâches à leur confiées plutôt par intérêt personnel que par dévouement à la cause.